

פרורים

משולחן רבינו

רבי אברהם גנחובסקי זלה"ה

— פרשת יתרו —

כוס דקידוש אי בעינן דכולו יהא ראוי לשתייה

(א) זכור את יום השבת לקדשו (כ' ח')

איתא בקרא זכור את יום השבת לקדשו, ובגמרא פסחים (ק"ו א') ילפינן מהאי קרא מצוות קידוש, וקיי"ל (שו"ע סי' רע"א סעיף י"א) דכוס של קידוש הוי כוס של ברכה דבעיא רביעית, עוד קיי"ל (שם סעיף י"ג) דצריך לשתות מלא לוגמיו והוא רוב רביעית.

ויש לעיין בגוונא שיש לפניו כוס קידוש שמותר לו לשתות ממנו רק רוב רביעית, אך הנשאר בכוס אסור עליו בשתייה וכגון שעשה בו קונם או שבועה, מי אמרינן דיצא ידי חובת קידוש דהא איכא קמן כוס של ברכה דיש בו שיעור יין הראוי לשתייה, או דלמא בעינן שכל הכוס יהא ראוי לשתייה דאי לאו הכי לא חשיב יין.

א. והנה המשנה ברורה (בה"ל רצ"ו ד"ה אם) כתב דהמבדיל על שכר של חדש ומוציא אחר יד"ח והשומע נוהג בו איסור, אם השומע נוקט דחדש אסור מעיקר הדין לא יצא ידי חובתו, ואם נוקט כן רק בתורת חומרא יצא.

וצריך ביאור למה השומע לא יצא, הרי אינו שותהו ואינו עובר שום איסור, ומצד המבדיל הרי הוא סובר שאין איסור בחדש והבדיל כדן, ואלא על כרחך מוכח כהצד הני"ל דאם נוקטים שהיין אסור בשתייה אם כן לא חשיב יין כלל ונמצא שלא הבדיל על כוס של ברכה.

ויש לדחות דלשומע חשיבא מצוה הבאה בעבירה, שאע"פ שלשיטת המבדיל אינו עושה עבירה, מכל מקום לשיטת השומע זה חפצא דעבירה, ונפקא מינה בלולב הגזול דמיפסל משום מצוה הבאה בעבירה, בגוונא דהנוטל סובר שאינו גזול ואחרים סוברים דנחשב גזול, האם הלולב נאסר בהנאה להני דסברי דיש כאן עבירה דגזול. [ויש להוכיח כדחיה זו אם נקטינן דאף בעבירה בשוגג אמרינן מצוה הבאה בעבירה, דהוא הדין במי ששומע לרבותיו דחשיבא לאחר שלא נוקט כן מצוה הבאה בעבירה].

ב. במשנה בעירובין (כ"ח ב') איתא דמערבין לנזיר ביין, ובגמרא (שם ל' ב') שקלינן וטרינן אמאי מערבין לנזיר ביין הרי היין אינו ראוי לנזיר, ומקשים הפנים יפות (יתרו כ' ח') והחתם סופר (בשו"ת קובץ תשובות סימן י"ג, ובחידושים עמ"ס פסחים כ"ג א' ד"ה מערבין, ובתורת משה מהדו"ק פרשת ויתרו כ' ח') דלשיטת רש"י בנזיר (ד' א' ד"ה והא מושבע ועומד) שקידוש על היין הוא מצוה דאורייתא ומותר לנזיר לשתות יין לקידוש, אם כן למה יין חשיב אינו ראוי לנזיר, הרי ראוי לנזיר לקדש עליו.

ובפשטו יש ליישב דהמשנה דמערבין לנזיר ביין נאמרה בסתמא, ומשמע שכולל גם בגוונא דכבר קידש בביתו קודם השקיעה, וחלות העירוב הוא רק כשקדש היום, ובההיא שעתא כבר אסור לשתות יין, והרי זה כנאכל או נשרף העירוב קודם שקידש היום דבטל העירוב, ותו יש לומר

דמתניתין קא פסיק ותני בין בשבת ובין ביו"ט ולדעת המשנה ברורה (סי' רע"א סוסק"ב) קידוש ביו"ט הוא רק דרבנן ולא התירו איסור דאורייתא דין לנזיר כדי לקיים מצוה דרבנן.

והחתם סופר (שם) מיישב דהמשנה דמערבין לנזיר ביין איירי בכל גוונא ואף באדם שהוא יותר מבן י"ג שנים ופחות מבן כ' ועדין לא הביא ב' שערות, ובהאי אדם מספקא לן האם אחר כך יביא ב' שערות ואם כן השתא הוא קטן, או דלמא לא יביא והוי גדול למפרע, ואיירי באופן דנדר בעצמו בנזיר וגם הדירו אביו, וממה נפשך הוי נזיר, דאם הוא קטן הוי נזיר מצד אביו, ואם הוא גדול הוי נזיר מצד מה שנדר בעצמו, אכן אינו יכול לשתות יין לקיים מצות קידוש, דהרי הוי ספק קטן, ומשום ספק מצוה אי אפשר לדחות ודאי איסור דין לנזיר.

[וצריך עיון בדבריו דאע"פ דלא ספינן ליה יין לקידוש כיון דאולי לית ליה מצוות קידוש, מכל מקום אם ישתה מעצמו אין בית דין מצווין להפרישו וכמו בכל קטן שאוכל נבלות, ורק יש לאב חיוב מצד חינוך שהוא רק דין דרבנן, ומכיון שהוא ספק גדול, וגדול מותר לשתות יין לקידוש, אם כן הוי ספיקא דרבנן ואזלינן לקולא, והאב אינו חייב להפרישו.

ואפשר דסבירא ליה לחתם סופר דכיון דהלכה למשה מסיני דהאב מדיר בנו בנזיר אם כן שאני איסור זה מכל איסור תורה, דמיתסר הבן כלפי עצמו מדאורייתא, ויש לעיין בזה דלמא הא דמהני נזירות האב שיוכל להביא קרבנות וכן לענין המוזהרים עליו].

והנה החתם סופר (במילואים לתשובות שם) מביא מהר"א בינגא, וכ"כ בישועות יעקב (או"ח תע"ב) ליישב בפשיטות דהרי לעירוב צריך שיהא רביעית ולקידוש סגי לשתות מלא לוגמיו, נמצא שאין רביעית שלם דשרי לנזיר לשתות, (אמנם ע"י בחידושי החתם סופר פסחים כ"ג א' דמביא תירוץ אחר מהר"א בינגא).

חז"ן מדברי מהר"א בינגא דנזיר יכול לקדש ברביעית יין אע"פ דשרי ליה לשתות רק מלא לגומיו ושאר היין אסור עליו באיסור לא תעשה, ומוכח מדבריו דיצא ידי חובת קידוש כשחלק מהיין אסור בקונם.

אכן מדברי החתם סופר והפנים יפות שלא תירצו כהמהר"א בינגא, על כרחך דס"ל דכדי שנוזר יוכל לקדש צריך שכל הרביעית תהא מותרת בשתייה אע"פ שבפועל אינו שותה אלא מלא לוגמיו, ומוכח מדבריהם דלא יצא ידי חובת קידוש אלא כשכל היין שבכוס מותר בשתייה, וע"י.

ג. אלא נמצינו למדים דבר נפלא מדברי החתם סופר והפנים יפות, דאע"פ דבעי לשתות רק מלא לוגמיו, אפילו הכי הותר כל הרביעית, דאם נאסרנו לשתות כל הרביעית לא יקיים המצוה.

הקידוש אינו להבדיל השבת משאר הימים אלא זה מצוה בגופו של יום, ואם כן שפיר מציין לקדש ולהבדיל כל יום.

עוד בדינא דהולך במדבר

א. והנה בגמרא (שם) איתא שעושה כל יום מלאכות כדי פרנסתו משום פקוח נפש, ואפילו ביום השביעי, דאין לומר שיעשה מלאכה ביום הששי ליומיים ואז יום השביעי יהא מינכר בשביתה ממלאכות דהרי חוששים דאולי יום הששי הוא השבת האמיתי ונמצא שמחלל שבת לצורך יום חול. ויש להעיר דלכאורה יש כמה עצות לינצל מחלול שבת, וצריך ביאור למה לא הוזכרו בגמרא.

א. הראש יוסף מקשה לדעת הרמב"ם דספק דאורייתא מן התורה לקולא ורק מדרבנן לחומרא, אם כן יעשה כל השבוע מלאכות רק בבין השמשות, דאינו אלא ספק דאורייתא, שאסור רק מדרבנן.

אך צריך ביאור בדבריו דמאי שנא אם עושה ביום גמור או בלילה גמור דאמרין דאחד מהז' הוא חילול שבת, אם כן הכי נמי ידעינן ודאי דבאחד מהז' בין השמשות חילול שבת, ודו"ק.

ב. והנה לדעת האבני נזר מותר להניח קדרה ע"ג האש בשבת שיתבשל במוצאי שבת, (וכן מבואר במאירי ביבמות דאין לאסור מיתת בית דין בשריפה מפאת נטילת נשמה דהרי אפשר להניח בו הפתילה ביום וימות בלילה), והחלקת יואב סובר שאסור, ולכולי עלמא מותר להניח על האש לפני שבת ויתבשל בשבת וכמבואר בגמרא שבת י"ח ב' דמותר להניח קדרה חיותא לפני שבת.

ולאור הני"ל יש להעיר דלמה מוכרח לחלל שבת כל יום כדי לבשל לצורך אותו יום, הרי יכול להניח הסיר כל יום לפני השקיעה ויתבשל בלילה ונמצא שלא עשה מלאכה.

ויש לומר דבמציאות קשה לבשל בלילה במדבר, אמנם לאחר העיון נראה דלא קשה כלל, דהנה תיקשי אמאי מבשל כל יום וקעבר פעם אחת ודאי על חילול שבת, הרי עדיף שיבשל פעם אחת לכל השבוע וכך אינו ודאי שחילול שבת, אך אינו כן, דלצד שהאי יומא שבת נמצא שחילול שבת שלא לצורך פקוח נפש.

ואם כן הכי נמי בהנ"ל הרי לצורך הבישול צריך להדליק האש או להניח עצים באש, ואם כן עושה הבערה שלא לצורך פקוח נפש, דלא מותר לו רק להבעיר ולבשל בהתחלת היום כלפי אותו היום בלבד ולא לצורך הפקוח נפש דמחר, דהרי אולי היום שבת ולמחר חול, ועי'.

ג. ועוד יש להעיר לשיטת הרשב"א (ביצה י"ז, חולין ט"ו ב' בשם רבינו יונה וכ"ד תוס' מנחות ס"ד) דמדאורייתא מותר ריבוי בשיעורים אם כן יעשה הבערה אחת ובשול אחד לכל השבוע, ויש ליישב דמכיון שריבוי בשיעורים אסור עכ"פ מדרבנן חז"ל אסרו גם בכהאי גוונא, מכיון שאינו אלא למעט באיסורים בימים האחרים ואינו לצורך פקוח נפש דהיום, וכמו כן יש לומר דמשום הכי לא יבשל יום אחד בשבוע וידליק ויבעיר בשינוי.

קיום קידוש דרבנן לפני הקידוש דאורייתא

ד. המנחת חינוך (מצוה ל"א אות י"א) מסתפק לאור מה דקיימא לן דמצוות דאורייתא צריכות כוונה ומצוות דרבנן לא צריכות כוונה, אם קידש במקום סעודה אבל לא כוון לשם מצוה, ואחר כך חזר וקידש שלא במקום סעודה, מי

והנה הירושלמי מקשה שהמצוות עשה דמצוה ידחה הלא תעשה דחדש, והחידושי הר"ם בתשובה הקשה היאך מקיים מצוות מצוה בחדש הרי בעינן שהמצוה תהא ראויה לכל שבעת הימים, ותיירץ דאם לא יהא מותר כל שבעת הימים אם כן גם בלילה הראשון לא יקיים המצוה שהרי אינו ראוי לשבעה, ומשום הכי מדין עשה דוחה ל"ת צריכין להתיר לאכול מצוה של חדש כל שבעת הימים, ועי"ש שמאריך אם שיק דחיה ברשות, ולכאורה מוכח כן מהפנים יפות והחתם סופר הני"ל שמותר לשנות כל הכוס אע"פ שאינו נצרך לעצם המצוה אלא נצרך כדי שיוכל לקיים המצוה דמלא לוגמיו, ועי'.

וכמו כן יש להוכיח בהנ"ל מהגמרא בכתובות (מ' א') דאמרין עשה דוחה לא תעשה באנוסה, ומותר גם ביאה לאחר הקידושין דהא בעינן ראוי לו, וכמו כן מתוס' פסחים (נ"ט א') לענין אכילת פסחים דאע"פ דלא מעכבא דיינינן בהא דין דחיה דאם לא כן לא יצא בפסח].

בדינא דהולך במדבר

ב. איתא בגמ' שבת (ס"ט ב') ההולך במדבר ואינו יודע אימתי שבת, מונה ששה ימים, ובשביעי יעשה כעין שבת, וכל יום עושה מלאכות כדי פרנסתו והשבת מינכר בקידוש והבדלה.

והקשה בראש יוסף דקידוש הוא מצוה דאורייתא ואם כן כל יום יחייב לקדש מספק, דספיקא דאורייתא לחומרא, ולמה אמרין בגמרא דמקדש רק ביום השביעי למנינו.

ויש לדון בכמה תירוצים:

א. הראש יוסף מיישב דלראשונים דברכה לבטלה אסור מדאורייתא נחא, דמספק אסור לעבור על איסור דאורייתא. אך צריך עיון דאם אכל כדי שביעה דחייב בברכת המזון מה"ת ומסופק אם בירך ברכת המזון חוזר ומברך, ולא אומרים דעובר על ספק ברכה לבטלה, דכך הוא הדין דספק דאורייתא לחומרא.

וכי תימא דהא ודאי יעשה בששה ימים ברכה לבטלה, הרי לכאורה אם מתערב לו פת בפת אורז ואכל אחד משניהם ואינו יודע אם אכל הפת או הפת אורז חייב לברך ברכת המזון, דספק דאורייתא לחומרא, וכשיאכל הפת השני חייב לברך שנית מספק, אע"פ שאחד מהברכת המזון הוא ודאי לבטלה.

ב. ויש ליישב דבכדי שיום השביעי יהא ניכר משאר הימים עקרו חכמים בשב ואל תעשה את חיוב הקידוש דשאר הימים, וכמו שמצאנו כענין זה בגמ' יבמות (צ' ב') שחכמים ביטלו מצוות שופר ולולב ביו"ט שחל בשבת.

ג. יש לדון האם מדאורייתא צריך לקדש בברכה או דלמא מדאורייתא סגי באומר כמה מילים שמזכיר בהם את שבת. והראש יוסף מסתפק בזה, ובהגהות הגרע"א (או"ח סי' רע"א מ"א סק"א) כתב דבאמירת שבתא טבא יצא ידי חובתו מדאורייתא, ורק צריך להזכיר יציאת מצרים.

ולדברי הגרע"א אתי שפיר דיש לומר שבכל יום יקדש בלי ברכה משא"כ ביום השביעי יקדש בברכה כדי שיהיה ניכר כשבת.

וכעין זה יש לומר שבכל יום מקדש בלי סעודה ויין כדי שביום השביעי יהא ניכר כשבת שמקדש ביין ובמקום סעודה.

ד. תו יש לומר דאם מקדש כל יום אין זה נראה קידוש כלל, דמהות הקידוש הוא במה שמבדילו משאר הימים, ואם מקדש כל יום לא הבדילו, אכן אינו נראה כלל, דיסוד

ומשמע שגם בגוונא שהאבא או האמא ציוו קודם אפילו הכי שניהם שוים ומה שירצה יעשה.

והנה במצא ב' אבידות שוות ויכול להשיב רק אחת, פסק אחד מחכמי הדור שיחזיר מה שמצא קודם, וצריך עיון מהגמרא הנ"ל, ואין לומר דשאני השבת אבידה דאיכא בהו לא תעשה דלא תוכל להתעלם, דהרי גם באבידה השניה אית ביה האי לא תעשה.

איברא מצאנו בחוות יאיר (סי' ט' ד"ה ולא בסוגרים, ועיין פמ"ג סוף סי' תרפ"ז במשב"ז ועיין עוד פרמ"ג סי' רס"ג בא"א סק"ט) דאע"פ דמבואר בגמ' שבת (כ"ג ב') דנר שבת עדיף מנר חנוכה, דשלום בית עדיף מפרסומי ניסא, אפילו הכי כשחל פורים בערב שבת, ויש לו מעות או לנר שבת או למתנות לאביונים, מתנות לאביונים קודם שהרי נתחייב במתנות לאביונים כבר בהתחלת היום משא"כ בנר שבת שנתחייב רק לקראת סוף היום.

וקשה שבגמרא הנ"ל מבואר שאע"פ שנתחייב באחד קודם אפילו הכי מה שירצה יעשה, אכן אינו דומה דחתם עצם הקיום מצוה דהמתנות לאביונים קודם לנר שבת, משא"כ בכבוד והשבת אבידה דהקיום באותו זמן רק נתחייב באחד מקודם.

ולפ"ז באביו ואמו גרושים ואביו אומר השקיני מים בעוד חצי שעה ואמו אומרת השקיני מיד, יקדים האם, כיון דלא רק נתחייב קודם אלא הקיום קודם.

ג. והנה קי"ל דכיבוד אב משל אב ואין הבן חייב להוציא הוצאות ממועותיו, והגרע"א (בתשובות קמא סימן ס"ח) סובר דאם האב אומר לכבדו משל בן, והאם אומרת לכבדה משל אם, וכגון שהאב מבקש שיקנה עבורו דבר וישלם הבן, והאם מבקשת שיקנה עבורה דבר והיא תשלם, בנתגרשו שניהם שוים ואיזה שירצה יעשה, והחזו"א (אהע"ז סי' קמ"ח ל"א א') סובר דיעשה בקשת האם דכיון שבנתגרשו שניהם שוים ויכול לקיים בקשת שניהם, למה שיקיים בקשת האב שפטור מלקיימה ולא יקיים בקשת האם שחייב לקיימה.

ונפ"ק"מ בפלוגתת הגרע"א והחזון איש, כשיש לאדם חפץ של מצוה כגון אתרוג או מצה, ויש שנים שרוצים לקנותו, ולקונה אחד זה יותר מחומש ממונו, ולקונה השני זה פחות מחומש, דלהגרע"א יכול למכור למי שירצה, ולהחזו"א צריך למכור לזה שאצלו זה פחות מחומש, דכך הוא יקיים חיובו והשני נשאר בפטורו.

ולכאורה יש להקשות על שיטת הגרע"א, דאם האבא אומר לבתו שתכבדנו ובוזה לא תוכל לקיים מצוות עשה שהזמן גרמא, לכאורה פשוט שיש בזה כיבוד אב דהרי אינה מצווה במצוות עשה שהזמן גרמא, ואם כן הוא הדין אם הבן רוצה לקיים מצוה ביותר מחומש ממונו והאב רוצה שבזמן ההוא יכבדו ואז הבן לא יוכל לעשות מצוותו, מכיון שהבן פטור מהמצוה דיותר מחומש אם כן מחוייב לכבד אביו, ולפ"ז גם בגוונא דהגרע"א נימא דדמי לאומרת האם לבנה שלא יכניס עצמו לכיבוד אב שאינו מחויב בו אלא יכבד אותה.

ויש ליישב דהאב יכול לבטל בתו ממצוות עשה שהזמן גרמא מכיון שגם כשהיא מקיימת המצוה אינו נחשב מצוה גמורה, משא"כ בבנו שאינו יכול לבטלו ממצוה שמקיים ביותר מחומש, דהשתא שמוציא מעותיו נחשב כמצוה גמורה, והוא הדין ד"ל כן בבן שמוציא ממעותיו לכבד אביו, ועוד יש לומר דכיון דהאם רוצה כיבוד והאב רוצה כיבוד,

אמרין דבקידוש הראשון יצא ידי חובת קידוש דרבנן, ובקידוש השני קיים הקידוש מדאורייתא, או דלמא לא שייך לקיים הדרבנן לפני שמקיים הדאורייתא, וצריך לחזור ולקדש בכונה ובמקום סעודה.

ולכאורה יש להוכיח כן מדברי הגדול מרבבה (סי' רע"א סע' ב') דסבירא ליה דאיש שכבר התפלל מעריב לא יכול להוציא אשה שעדיין לא התפללה, דהרי האיש כבר קיים קידוש דאורייתא בתפילת שמונה עשרה, וחיובו רק מדרבנן, ואינו יכול להוציא האשה שחייבת מדאורייתא, וקשה למה לא אמרין שהאשה תקיים עכשיו החיוב דרבנן, ואחר כך כשתתפלל תקיים המצוה דאורייתא, ואלא על כרחך חזינן דאי אפשר לקיים הדרבנן לפני הדאורייתא.

בדינא דנתגרשו שניהם שוים

(ה) כבד את אביך ואת אמך (כ' י"ב)

בגמרא קידושין (ל"א א') איתא אבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים, הנח כבוד אמך ועשה כבוד אביך, שאתה ואמך חייבים בכבוד אביך, ומכל מקום מבואר בגמרא (עיי"ש בפירש"י ד"ה שכן) דבנתגרשו שניהם שוים. וכעין זה איתא בתוספתא (בבא מציעא פ"ב הלכה י"ג) אבידת אביו ואבידת אמו, אבידת אביו קודמת לאבידת אמו, אימתי בזמן שהיא תחתיו, אבל אינו תחתיו שניהם שוים. ויש לדון בהאי דינא בכמה נידונים:

א. במשנה בהוריות (י"ג א') איתא דאיש קודם לאשה להשבת אבידה, וקשה דאם כן למה בנתגרשה שניהם שוים לענין השבת אבידה ואיזה שירצה ישיב, הרי נהי דמפאת אב ואם שניהם שוים, אבל למה אינו מחוייב להקדים האב מפאת הדין דאיש קודם לאשה בהשבת אבדה.

ובצפת פנענ (פ"ח מהל' חמץ ומצה) מיישב דאע"פ שבכל מקום יש מעלה באיש יותר מבאשה, מכל מקום בכהאי גוונא דאיכא באשה מעלת אם אם כן מעלת איש כמאן דליתא, וכמו דחזינן דעדיפא מעלת אם מאיש דעלמא.

חזינן מדבריו דבכהאי גוונא דיש לשני אנשים מעלה גדולה, לא אמרין דיקדים זה שיש בו עכ"פ איזה מעלה קטנה יותר מהשני, דלעומת המעלה הגדולה, המעלה הקטנה כמאן דליתא.

איברא יש להעיר דאי הכי מכיון דמעלת תלמיד חכם עדיף מכהן, אם כן בשניהם חכמים ואחד מהם כהן, נימא דכיון דתלמיד חכם קודם לכהן אם כן אין כאן מעלת כהן, אכן מלשון השו"ע בהלכות זימון (סי' ר"א סע' ב') משמע שבשניהם חכמים מצוה להקדים הכהן.

וכמו כן איתא במשנה בבא מציעא (ל"ג א') דאבידת אביו ואבידת רבו, אבידת רבו קודמת, חזינן דמעלת חכם עדיפא ממעלת אביו, ומכל מקום מבואר במשנה דאם אביו חכם כרבו, אביו קודם, דמכיון דשניהם שוים במעלת חכם, אז מקדים זה שיש בו מעלת אב, אע"פ שמעלת חכם עדיף ממעלת אב.

וכעין זה מצאנו בסדרי הקדימה בברכות דמבואר בשו"ע (סי' קס"ח סע' ב') דאע"פ ששלם עדיף מגדול, מכל מקום בתרוייהו שלמים אוליין בתר הגדול.

ועל כרחך צריך לחלק בין הנדונים, ונימא דסברת הצפנת פנענ הוא סברא מיוחדת שהמעלה דאיש אינו חשיב לעומת המעלה דאם, ועי'.

ב. והנה בגמ' קדושין הנ"ל מבואר דאבא אומר השקיני מים ואמא אומרת השקיני מים ונתגרשו שניהם שוים,

חשיבי תרוייהו שקולים לפניו, ואי אפשר להחשיב בקשת
האם כביטול לבקשת האב.

ד. הנה קיי"ל דאין מעבירין על המצוות ובדאיכא לפניו ב'
מצוות יקדים הקרוב, ולפי"ז בנתגרשו ששניהם שוים איירי
באופן דאין אחד מהם קרוב לו טפי, אכן בדאיכא קרוב הוא
קודם מדינא דאין מעבירין.

ה. יש לדון בגוונא שהאב והאם ביקשו שהבן יכבד אותם,
דהדין הוא שהאב קודם, ולפני שהבן קיים בקשתו נתגרשו,
מי אמרינן דכבר נקבע הדין שחייב לכבד האב, או דלמא
אע"פ שבשעה שהאם צוהת לא היה מצוה, מכל מקום עכשיו
שנתגרשו חוזר וניעור הציווי דהאם ואיזה שירצה יעשה.

יש להוכיח כהצד השני מהגרע"א (שו"ת סימן ס"ח)
שמביא מהבית יוסף שבאופן שהאם צוהת שהבן יאמר
קדיש אחרי מיתתה, והאב צוה שלא יאמר קדיש, ומתה
האם בחיי האב, כיבוד אב עדיף מכיבוד אם, וחייב לשמוע
לאביו ולא לומר קדיש, ומקשה הגרע"א שכמו שבנתגרשה
שניהם שווים הוא הדין במתה, ומשום הכי הבן יכול לקיים
בקשת האם ולומר קדיש, חזינן שאע"פ שבשעה שהאם
צוהת לא היה ציווי מכל מקום אחרי מיתתה חוזר וניעור
הציווי.

ו. יש לדון בנתגרשה דשניהם שווים, והאבא ביקש כוס
מים ולחם והאמא ביקשה רק כוס מים, דמי אמרינן דיש
עדיפות לאבא, שאע"פ דיש רק בקשה אחת מכל מקום זה
מתייחס לשני הדברים, ויש שתי מצוות כיבוד, [וכמו בצדקה
שעני המבקש יותר כסף מקיים בו יותר מצוות], ואין נראה
כן, ועי'.

ספק ציווי האב ודאי ציווי האם הי קדים

ו) בגמרא קדושין (ל"א א') איתא אבא אומר השקיני מים
ואמא אומרת השקיני מים, יתן לאבא שאתה ואמך חייבין
בכבוד אביך.

ויש לעיין בספק אם האבא צוה, וודאי שהאמא צוהת,
האם אמרינן דחייב בכבוד אמו שהוא ודאי מצוה, או דלמא
מה שירצה יעשה, דאם אביו צוה חייב לאביו, ואם לא צוה
חייב לאמו, וכעין זה יש לדון כשהאמא היא ודאי אמו,
והאבא רק ספק אביו כגון בספק בן תשע לראשון ובן שבע
לאחרון.

ובשו"ע (ל"ח י"ב) איתא דאם היה צריך לתפילין ומוזזה
ואין ידו משגת לקנות שניהם, תפילין קודמים, ובפוסקים
מבואר דאם יש לו ודאי חיוב מוזזה וספק חיוב תפילין [כגון
דספק אם יודמנו לו תפילין ממקום אחר], מוזזה שהיא
ודאית קודמת, ויש לומר דנימא דהכי נמי בנידון הנ"ל האמא
קודמת שהיא ודאית.

ויש לחלק דמכיון שהטעם שמקדים האבא מפאת דאתה
ואמך חייבין בכבודו, אם כן גם כשספק אם האבא צוה
האמא מצווה לכבדו מספק, אכן אינו כך, דבמנחת חינוך
(מצוה ל"ג א') איתא דבאמו ובעל אמו לא אומרים אתה
ואמך חייבין בכבוד הבעל, מכיון שרק כשיש חיוב שווה לכבד
שניהם אז אומרים דאתה ואמך חייבין בכבודו, משא"כ
בעל אמו שאינו חייב לכבדו כמו אמו, חזינן דהאי דינא הוא
רק כשחיוב כיבוד האב והאם שווים, ואם כן בספק אם האבא
צוה על הצד שהוא לא צוה נמצא שאין חיוב שניהם שווים
ובזה לא אומרים הסברא דאתה ואמך חייבין בכבודו.

איברא יש לחלק באופן אחר, שהדין להקדים תפילין
למוזזה הוא שאע"פ שיש לפניו שתי מצוות, מכל מקום יש
עדיפות למצוות תפילין, משא"כ הדין להקדים האב לאם
פירוש דהאם כמאן דליתא, דמכיון שהיא גם כן מחוייבת
בכבוד האב, אם כן אין מצוה לעשות כצווי שלה, ומשום הכי
יש לומר שבספק הנ"ל לא יקדים האם דהרי יש צד שלא רק
יש עדיפות אחרת אלא שהאם כמאן דליתא, ואם כן יש ספק
גם בכיבוד האם, ולכן איזה שירצה יעשה.

* * *

ברמ"א (יו"ד ר"מ כ"ד) איתא דחייב אדם בכבוד אביו
אביו, ויש לדון באביו אביו ואביו אמו האם יש דין להקדים
אביו אביו שהרי בא מכח אביו דקודם לאמו.

ויש לומר דמכיון שמבואר שגם באב שאינו מצווה לכבדו
כגון ברשע אפי"ה חייב בכבוד אביו האב, על כרחך מוכח שזו
מצוה בפני עצמה לכבד הסבא, ואם כן אין הבדל בין אביו
האב לאביו האם.

איברא יותר נראה שאביו האב קודם, ובנתגרשה יחזור
להיות שווים, וצריך עיון.

נערך ע"פ דעת הכותב לע"נ רבינו אברהם בן ר' אליהו משה זללה"ה

לתגובות הארות והערות נא לפנות לסוקולוב 17 כניסה א' דירה 7 ב"ב פקס 0737263949
לתרומות והנצחות וכן בעניני ההפצה נא לפנות לטל: 03-6169835 בין 9-10 בערב

לזכות הרב **אהרן מרדכי בן מערא צביה**

וזוגתו מרת **ברוריה בת דינה פריידל**

ולזכות מרת **הדסה בת נחמה**

ברכות התורה יחולו על ראשם ויתברכו ממקור
הברכות בבריאות איתנה נחת ואושר וכל טוב

בסיוע הרה"ג **אשר טולידנו** שליט"א

לרגל היכנס בנו אליהו נ"י לעול תורה ומצוות

יה"ר שיעלה מעלה מעלה במעלות התורה

והיראה, ויתברך בכל הברכות, אכ"י"ר.

לזיכוי הרבים

ניתן להשיג את הספר הנפלא
בני ראם מתורתו של רבינו זצ"ל
בכתובת הנ"ל 03-5703949